

অসমীয়া বৈষ্ণৱ কবিৰ ৰচনাত নাৰী বিৰাগ

ড° পাপৰি বৰা

সমগ্ৰ ভাৰতজুৰি গঢ় লৈ উঠা নৱবৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলনৰ অংশ স্বৰূপে অসমতো শংকৰদেৱৰ নেতৃত্বত প্ৰবল ৰূপত বৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলন গঢ় লৈ উঠে। এই শক্তিশালী নৱবৈষ্ণৱ পৰম্পৰাৰ সৈতে অসমীয়া নাৰীৰ সামাজিক স্থিতি আৰু মৰ্যাদাৰ ওতপ্ৰোত সম্পৰ্ক আছে। প্ৰাক-শংকৰ যুগৰ অসমত ঘাইকৈ জনজাতি অধ্যুষিত অঞ্চলবোৰত মাতৃপ্ৰধান সমাজ ব্যৱস্থা প্ৰচলিত থকাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত সকলো সামাজিক কামত নাৰীৰ অংশগ্ৰহণৰ সুবিধা আছিল। কিন্তু আৰ্যীকৰণৰ ফলত অসমৰ সমাজব্যৱস্থা পিতৃতান্ত্ৰিক হ'বলৈ আৰম্ভ কৰে আৰু নাৰীৰ 'আবুৰ' আৰু 'সতীত্ব'ৰ ধাৰণাও দৃঢ় হ'বলৈ ধৰে। শংকৰদেৱৰ প্ৰচাৰিত নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ দ্বাৰা অসমীয়া নাৰীৰ বাবে মুক্ত আছিল যদিও মধ্যযুগীয় ধৰ্মীয় সংস্কাৰসুলভ নাৰীবিৰাগ বা নাৰীৰ প্ৰতি অনাস্থাৰ মনোভাব শংকৰদেৱৰ বহু ৰচনাৰ মাজত স্পষ্ট ৰূপত দেখা যায়।

নাৰীৰ বাবে ভক্তিধৰ্মৰ দ্বাৰা খোলা ৰখা হৈছিল যদিও নাৰীক পুৰুষৰ সমান মৰ্যাদা দিয়া নহৈছিল আৰু বহু সময়ত তথাকথিত অন্ত্যজাতি বা নিম্নজাতিসমূহৰ সৈতেহে নাৰীক স্থান দিয়া দিয়া, নাৰীক সকলো অনৰ্থৰ মূল বুলি আখ্যা দিয়া, নাৰীৰ স্বাধীনতাত প্ৰত্যক্ষ হস্তক্ষেপ কৰাৰ মনোভাব শংকৰদেৱৰ ৰচনাৰ বহু ঠাইত দেখা পোৱা যায়। বেদ উপনিষদ তথা ইতিহাসে দিয়া সাক্ষ্য অনুযায়ী প্ৰাচীন ভাৰতবৰ্ষত নাৰীৰ সামাজিক স্থান আছিল সন্মানজনক। খ্ৰীষ্টপূৰ্ব দ্বাদশ শতিকাৰপৰা খ্ৰীষ্টপূৰ্ব পঞ্চম শতিকাৰপৰ্যন্ত বেদসমূহ ৰচনা হৈছিল বুলি অনুমান কৰা হয়। এই সময়ছোৱাত ঘাইকৈ ঋকবেদৰ সময়ত সমাজত নাৰীৰ স্থান অতি উচ্চ আছিল। নাৰীয়ে পুৰুষৰ সমানে শিক্ষা-দীক্ষা, জ্ঞান-অন্বেষণ আদিত ব্ৰতী হোৱাৰ লগতে বেদৰ স্তোত্র আদিও ৰচনা কৰিছিল। লোপামুদ্ৰা, অপালা, ঘোষা, বিশ্ববাৰা, সূৰ্যা আদি নাৰী অতি বিদুষী আৰু শাস্ত্ৰত পাৰ্গত আছিল বুলি জনা যায়। বৈদিক যুগত বাল্যবিবাহ নাছিল, বিধৱা বিবাহৰ প্ৰচলন আছিল আৰু সহমৰণ প্ৰথাও নাছিল। পিতৃৰ সম্পত্তিৰ ভাগ কন্যাই লাভ কৰিছিল আৰু নিজৰ স্বামী নিজে নিৰ্বাচন কৰি ল'বৰ বাবেও নাৰীয়ে সম্পূৰ্ণ অধিকাৰ লাভ কৰিছিল। গাৰ্গী নামৰ বিদুষী মহিলা এগৰাকীয়ে যাজ্ঞবল্ক্যৰ দৰে বিখ্যাত পণ্ডিত ঋষিগৰাকীৰ সৈতে তৰ্কত প্ৰবৃত্ত হোৱাৰ কথা বেদত পোৱা যায়।^১ কিন্তু পিছৰ কাললৈ সমাজত নাৰীৰ স্থান ক্ৰমশঃ পুৰুষৰদ্বাৰা ৰক্ষিত আৰু শাসিত এক প্ৰকাৰৰ পুৰুষৰ আজ্ঞাবাহী ভূত্যাৰ পৰ্যায়লৈ

অৱনমিত হয়। খ্ৰীষ্টীয় প্ৰথম শতিকাৰপৰা দ্বিতীয় শতিকাৰ ভিতৰত ৰচনা হোৱা বুলি অনুমান কৰা মনুসংহিতাত নাৰীক ঘৰৰ চাৰিবেৰৰ মাজত আবদ্ধ কৰি; শিক্ষালাভ আৰু মুক্ত বিচৰণৰ পথ বন্ধ কৰি, ঘৰ গৃহস্থালী তথা স্বামী সন্তানৰ সেৱাই নাৰীৰ মহান কৰ্তব্য হিচাপে নিৰূপণ কৰা হ'ল।

পিতা ৰক্ষতি কৌমাৰে ভৰ্তা ৰক্ষতি যৌৱনে

ৰক্ষতি স্থৰিবে পুত্ৰা নঃ স্ত্ৰী স্বাতন্ত্র্যমৰ্হতিঃ

নাৰীৰ বাবে স্বামীসেৱাই যে মুখ্য উদ্দেশ্য আৰু কোনোকালেই নাৰী স্বতন্ত্ৰ বা স্বাধীন নহয় — এই মতৰেই প্ৰতিধ্বনি তথা সুৰ শুনা যায় শংকৰদেৱকে ধৰি তেওঁৰ সমসাময়িক আন আন বৈষ্ণৱ কবি সাহিত্যিকসকলৰ ৰচনাৰ মাজতো। তেওঁলোকৰ নাৰী সম্পৰ্কীয় দৃষ্টিভংগীৰ মূল সুৰটো মনুসংহিতাৰপৰাই আহৰিত যেন বোধ হয় যদিও জনজাতি অধুষিত হোৱাৰ বাবে অসমত নাৰী সম্পৰ্কীয় বাধা-নিষেধসমূহ অতিশয় কঠোৰ নাছিল আৰু বৈষ্ণৱ ধৰ্মগ্ৰন্থসমূহতো নাৰীৰ প্ৰতি অত্যাধিক নিষ্ঠুৰতা প্ৰদৰ্শন কৰা দেখা নাযায়। তথাপি 'কোনো কালে নাৰী জাতি নোহে স্বতন্ত্ৰী' অথবা 'স্বামীৰেই সেৱা কুলস্ত্ৰীৰ মহা ধৰ্ম' বুলি শংকৰদেৱে সমসাময়িক সমাজত নাৰীৰ স্থান আৰু মৰ্যাদাৰ অতি স্পষ্ট ইংগিত দাঙি ধৰিছে। আমাৰ আলোচনাত শংকৰদেৱকে ধৰি বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ ৰচনাৰাজিৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পোৱা নাৰী সম্পৰ্কীয় দৃষ্টিভংগী আৰু ইয়াৰ জৰিয়তে সমসাময়িক সমাজত নাৰীৰ স্থান আৰু মৰ্যাদাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

প্ৰাচীন কালৰপৰা বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সংমিশ্ৰণত বৃহৎ অসমীয়া সমাজ গঢ়লৈ উঠিছিল। প্ৰাচীন কামৰূপ বা প্ৰাগজ্যোতিষপুৰত বসবাস কৰা নৃগোষ্ঠীসকলৰ মাজত নাৰীক হীন বা তলখাপৰ বুলি অৱমাননা কৰাৰ পৰম্পৰা নাছিল। বৰঞ্চ সমাজ ব্যৱস্থাত সকলো ক্ষেত্ৰতে নাৰীয়ে পুৰুষৰ সমানে অংশ লৈছিল। বহু জনগোষ্ঠীৰ বংশ পৰম্পৰা মাতৃৰ ফালৰপৰা নিৰ্ণয় কৰা হৈছিল। খাচী, কাৰ্বি, তিৱা আদি নৃগোষ্ঠীৰ সমাজ ব্যৱস্থা আছিল মাতৃতান্ত্ৰিক। পৰৱৰ্তী সময়ত আৰ্যসকলৰ আগমনে অসমৰ প্ৰাচীন সমাজ ব্যৱস্থাত ঘাইকৈ নাৰী সম্পৰ্কীয় বিধি ব্যৱস্থাসমূহত প্ৰচুৰ পৰিৱৰ্তন সাধন কৰে। মাতৃতান্ত্ৰিক সমাজক পিতৃতান্ত্ৰিকতাৰ দিশে পৰিৱৰ্তিত কৰি অসমীয়া নাৰীৰ স্বাধীন আৰু মুক্ত বিচৰণৰ অধিকাৰতো হস্তক্ষেপ কৰে।

প্ৰাচীন অসমৰ যিসকল অধিবাসীয়ে আৰ্যসকলৰ বশ্যতা স্বীকাৰ নকৰি মুক্তভাৱে থাকিবলৈ ল'লে তেওঁলোকৰ মাজত মাতৃতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন আজিও দেখা পোৱা যায়। ৰাভাসকলৰ পৰম্পৰা অনুযায়ী সন্তানে সদায় মাকৰ ফৈদ লাভ কৰে।^১ বড়োসকলৰ মাজত প্ৰচলিত পৰম্পৰা অনুযায়ী ঘৰজোঁৱাই বা 'ঢোকা' (বিধৱা তিৰোতাই স্বামী ৰখাৰ নিয়ম) থকা পুৰুষে নিজৰ পূৰ্বৰ বংশ পৰিচয় ত্যাগ কৰিব লাগে।^২ খাছী, গাৰো, জয়ন্তীয়া, তিৱা এই সকলো নৃগোষ্ঠী মাতৃপ্ৰধান। ডিমাছাসকলৰ মাজত মাতৃৰ সম্পত্তি কন্যাই লাভ কৰাৰ পৰম্পৰা আছে।^৩ দেখা যায় যে অসমৰ জনগোষ্ঠীয় নাৰীসমাজ পূৰ্বৰপৰা যথেষ্ট স্বাধীন।

ক্ৰমশঃ অসমৰ আৰ্যীকৃত গোষ্ঠীসমূহৰ নাৰীসকল ক্ৰমশঃ কঠোৰ অনুশাসনৰ মাজত সোমাই পৰে। প্ৰাগজ্যোতিষপুৰত ব্ৰাহ্মণসকলে ৰাজপৃষ্ঠপোষতা লাভ কৰা বুলি জনা যায়। কালিকা পুৰাণৰ মতে

মহাভাৰতৰ যুগতে অসমত ব্ৰাহ্মণসকলক সংস্থাপন দিয়া হৈছিল। গেইটৰ বুৰঞ্জীত প্ৰাপ্ত তথ্য চিলহেটৰ পঞ্চখণ্ড পৰগণাৰ নিধানপুৰত ১৯১২ চনত খান্দি উলিওৱা ভাস্কৰ বৰ্মণৰ ভূমিদান সম্পৰ্কীয় তাম্ৰলিপিত পৰা তেওঁৰ দিনৰ ভালেমান কথা জনা যায়। এই অনুদান চাৰিখন তামৰ ফলিত লিখা হৈছিল।^৪ পৰৱৰ্তী কালত সালস্তম্ভ, প্ৰলম্ভ আদি বংশৰ প্ৰায়বোৰ প্ৰতাপী ৰজাই হিন্দু ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিছিল। ব্ৰাহ্মণসকলে প্ৰতাপী ৰজাসকলক হিন্দু ধৰ্মত দীক্ষা দি নাইবা তেওঁলোকক কোনো হিন্দু দেৱতাৰ বংশৰ বুলি অভিহিত কৰি এনে নতুন শৰণীয়া ৰজাৰপৰা অনুগ্ৰহ লাভৰ বহু দৃষ্টান্ত পুৰণি ইতিহাসৰ পাতে পাতে পোৱা যায়।^৫

ক্ৰমশঃ অসমীয়া সমাজ ব্যৱস্থা আৰ্যীকৃত হয় আৰু সমাজ ব্যৱস্থা পিতৃপ্ৰধান হৈ পৰে। ইয়াৰ লগে লগে নাৰী পুৰুষৰ অধীন হৈ পৰে আৰু মনুষ্যত্বৰ বিধান অনুযায়ী সমাজ পৰিচালিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰে। প্ৰতাপ সিংহৰ দিনৰপৰা আহোমসকলে হিন্দু ধৰ্মৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰাৰ কথা জনা যায়। ইয়াৰ লগতে সমগ্ৰ ভাৰত জুৰি গঢ় লৈ উঠা নৱবৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলনৰ অংশ স্বৰূপে অসমতো শংকৰদেৱৰ নেতৃত্বত বিশাল বৈষ্ণৱ আন্দোলন গঢ়ি উঠে আৰু ইয়াৰ জৰিয়তে অসমত আৰ্য সংস্কৃতিৰ প্ৰসাৰণ ঘটে। তথাপি প্ৰাচীন অসমীয়া সমাজ আৰ্য আৰু অনাৰ্য সংস্কৃতিৰ সংমিশ্ৰণ হোৱা বাবে বিশুদ্ধ আৰ্য সমাজৰ নাৰীৰ তুলনাত অসমীয়া নাৰী আছিল মুক্ত।

মধ্যযুগত সমগ্ৰ ভাৰত জুৰি সংঘটিত হোৱা বিশাল ভক্তি আন্দোলনৰ এক প্ৰশাখাস্বৰূপে অসমতো শংকৰদেৱৰ নেতৃত্বত প্ৰবলভাৱে ভক্তি আন্দোলন গঢ়ি উঠে আৰু নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰ আৰম্ভ হয়। এই সম্পৰ্কীয় প্ৰায়বোৰ আলোচনাত ভক্তিৰসে প্ৰাধান্য পোৱাৰ লগতে নিৰ্মোহ নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভংগীৰ অভাৱ দেখা যায়। শংকৰদেৱৰ ৰচনাত নাৰী সম্পৰ্কীয় দৃষ্টিভংগীৰ আলোচনা প্ৰসংগত আমি বীৰপূজাৰ ভাব পৰিহাৰ কৰি নিৰ্মোহভাৱে শংকৰদেৱৰ নাৰীৰ প্ৰতি থকা দৃষ্টিভংগী বা তেওঁৰ ৰচনাত নাৰীৰ প্ৰসংগ কিভাৱে উচ্চাৰিত হৈছে সেই বিষয়ে উল্লেখ কৰিম।

পূৰ্বে উল্লেখ কৰা হৈছে যে প্ৰাকশংকৰ যুগৰ অসমত ঘাইকৈ জনজাতি অধুষিত অঞ্চলসমূহত মাতৃপ্ৰধান সমাজ ব্যৱস্থা প্ৰচলিত থকাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত সমাজত সকলো ক্ষেত্ৰতে নাৰীৰ অংশ গ্ৰহণ আৰু মুক্ত বিচৰণৰ সুবিধা আছিল। ১৬৬২ খ্ৰীষ্টাব্দত অসমলৈ অহা ছিহাবুদ্দিন তালিছ নামৰ লেখকজনে সেই সময়ৰ অসমীয়া নাৰীৰ বিষয়ে লিখিছে — ৰজা বা প্ৰজা কোনো লোকৰ তিৰোতাসকলে ওৰণি বা বোৰ্খা ব্যৱহাৰ নকৰিছিল। হাতে-বজাৰে মূৰ নঢ়কাকৈ তেওঁলোক ঘূৰি ফুৰিছিল।^৬ কিন্তু আৰ্যীকৰণৰ ফলশ্ৰুতিত অসমৰ নাৰীৰ চেতনাত আবুৰ আৰু সতীত্ব দুয়োটাই আৰোপিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰে। অসমৰ মাতৃতান্ত্ৰিক সমাজৰ পিতৃতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থালৈ পৰিৱৰ্তন সামন্তবাদী সমাজৰ উত্থান তথা শংকৰদেৱৰ নেতৃত্বত এই সময়তে অসমত গঢ় লৈ উঠা নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ শক্তিশালী পৰম্পৰাৰ সৈতে অসমীয়া নাৰীৰ সামাজিক স্থিতি আৰু মৰ্যাদাৰ ওতপ্ৰোত সম্পৰ্ক আছে। দৰাচলতে অসমীয়া নাৰীসকল এই সময়তে ব্ৰাহ্মণ নাৰীসকলৰ আদৰ্শৰে পৰিচালিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰা বিষয়টোৱে অসমীয়া সমাজখনক বাৰুকৈয়ে প্ৰভাৱান্বিত কৰা দেখা যায়। গুৰু চৰিত কথাত প্ৰাপ্ত তথ্য অনুযায়ী শংকৰদেৱৰ মাক সত্যসন্ধ্যা সতী হৈছিল।^৭ বুলি উল্লেখ আছে যদিও এই কথা গ্ৰহণযোগ্য নোহোৱাৰ খল বেছি। যোগিনীতন্ত্ৰই সতীযোৰা প্ৰথা সমৰ্থন কৰিছে^৮ আৰ্য সংস্কৃতিৰ ধাৰক বাহকসকলে অসমৰ নাৰীক ব্ৰাহ্মণ নাৰীৰ গুণ-বৈশিষ্ট্যৰে বিভূষিত কৰিবলৈ যত্ন

কৰিছিল যদিও মংগোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ আধিপত্য আৰু শংকৰদেৱৰ নেতৃত্বত গঢ়ি উঠা বৈষ্ণৱ ধৰ্ম আন্দোলন সৰ্বভাৰতীয় বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰপৰা কিছুক্ষেত্ৰত ব্যতিক্ৰম হোৱাৰ বাবে অসমীয়া নাৰীৰ স্বতন্ত্ৰতা বহুক্ষেত্ৰত অক্ষত আছিল।

অসমীয়া নাৰীৰ বাবে ভক্তিধৰ্মৰ দ্বাৰা খোলা আছিল যদিও ধৰ্ম প্ৰচাৰকসকল পুৰণি নাৰী সম্পৰ্কীয় বাধা-নিষেধ, সংস্কাৰাদিৰপৰা মুক্ত হ'ব পৰা নাছিল; কিন্তু ভাৰতৰ আন বহু প্ৰদেশত ধৰ্ম-কৰ্মৰপৰা নাৰীক সমূলি নিলগাই ৰখা হৈছিল।

শংকৰদেৱে ভক্তিধৰ্ম গ্ৰহণৰ দ্বাৰা তিৰোতাৰ বাবে মুকলি কৰি ৰাখিছিল যদিও মধ্যযুগীয় ধৰ্মীয় সংস্কাৰৰপৰা মুক্ত হ'ব নোৱাৰাৰ বাবেই মহিলাক শৰণ দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছিল।^{১১} সমগ্ৰ নাৰী সমাজৰ প্ৰতি শংকৰদেৱৰ অনাস্থাৰ মনোভাব গুৰু চৰিত কথাত উদ্ধৃত বাক্যাংশৰপৰা স্পষ্ট হৈ পৰে—

স্ত্ৰীৰ মিছা বেশ্যাতে সে ৰত, পাপ কৰিও শপত সাহে। দেখিতে তলকাচ নাই। দিব খব পাইলে পতিক বোলে ভাল। হাতে কাণে ৰতি নহ'লে বোলে বোকোণ্ডাৰ বাল। আৰু তাৰ কি সন্ন?^{১২}

নাৰীৰ প্ৰতি শংকৰদেৱৰ এনে বিৰক্তি তেওঁৰ ৰচনাৰ আন আন ঠাইতো দেখা যায়। শংকৰদেৱে কেতিয়াও সন্ন্যাস গ্ৰহণ কৰা নাছিল। দুবাৰকৈ বিবাহ কৰাই, সতি-সন্ততি জন্ম দি সংসাৰ ধৰ্ম পালন কৰা এগৰাকী কৃতবিদ্য পণ্ডিত পুৰুষৰ এনে নাৰীবিৰাগ সামন্তবাদী সমাজলৈ নকৈ উন্নীত হোৱা এখন সমাজৰ পুৰুষতান্ত্ৰিক বৈশিষ্ট্যৰে স্বতঃস্ফূৰ্ত প্ৰতিফলন বুলিব পাৰি। তীৰ্থভ্ৰমণ কালত সৰ্বভাৰতীয় বৈষ্ণৱ আদৰ্শৰদ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হোৱা শংকৰদেৱে নাৰীক ধৰ্মৰপৰা নিলগাই নাৰাখিলেও স্ত্ৰী জাতিৰ প্ৰতি সততে বিৰূপ মনোভাব গ্ৰহণ কৰিছিল।

মনুসংহিতাত উল্লেখ আছে যে —

*পিতা ৰক্ষতি কৌমাৰ ভৰ্তা ৰক্ষতি যৌৱনে
ৰক্ষতি স্থৰিবে পুত্ৰা নঃ স্ত্ৰী স্বাতন্ত্র্যমহতি।^{১৩}*

অৰ্থাৎ স্ত্ৰী জাতি কোনো কালে স্বতন্ত্ৰ নহয়, জীয়াই থাকিবৰ বাবে এওঁলোক পুৰুষৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল বা অধীন। একেদৰে শংকৰদেৱেও 'ৰুক্মিণী হৰণ' কাব্যত স্বভাৱতে “তিৰী জাতি নোহে স্বতন্ত্ৰী” বুলি উল্লেখ কৰিছে।

আনহাতে নাৰীসকলৰ যাৱতীয় কৰ্ম আৰু তেওঁলোকৰ একমাত্ৰ ধৰ্ম সম্পৰ্কেও শংকৰদেৱে স্পষ্ট সিদ্ধান্ত দাঙি ধৰিছে। শ্ৰীমদ্ভাগৱতৰ দশম স্কন্ধত তেওঁ লিখিছে—

স্বামীৰেসে সেৱা কুলস্ত্ৰীৰ মহাধৰ্ম।

পুৰুষক পুষিবা কৰিবা গৃহকৰ্ম।।

যদি কলা জৰা কুজা কণা হোৱৈ পতি।

তাহাকো নেৰিব হেন শাস্ত্ৰ সন্মতি।।^{১৪}

স্বামীৰ শুশ্ৰূষা কুলস্ত্ৰীৰ মহাধৰ্ম।^{১৫}

অৰ্থাৎ নাৰীসকলৰ পতিসেৱাই পৰম ধৰ্ম আৰু গৃহকৰ্মতেই তেওঁলোকৰ পৰম ৰতি হোৱা উচিত। পতি যদি শাৰীৰিক বিকাৰগ্ৰস্তও হয় তেওঁকো ত্যাগ নকৰিবৰ বাবে শাস্ত্ৰত বিধান দিয়া আছে।

ৰাসলীলাৰ বৰ্ণনাক্ৰমত শংকৰদেৱে কৃষ্ণক প্ৰেম নিবেদন কৰা ব্ৰজৰ নাৰীসকলক 'একে স্ত্ৰী বনচাৰী আৰু ব্যভিচাৰী'^{১৬} বুলি অভিহিত কৰি ৰাসলীলাৰ যৌনক্ৰীড়াৰ বাবে কেৱল নাৰীসকলক জগৰীয়া কৰিছে আৰু 'তেজস্বীক কিছু পাতকে নপাৰে'^{১৭} বুলি কৃষ্ণক এই পাতকৰপৰা মুক্ত কৰিছে। দৰাচলতে ব্ৰজৰ নাৰীসকলৰ স্বাধীন আৰু মুকলিমূৰিয়া জীৱন পদ্ধতিত কোনো সামাজিক অনুশাসনে বাধা দিব পৰা নাছিল। সেই সময়ৰ পটভূমিত নাৰী পিতৃ বা পুৰুষৰদ্বাৰা নিয়ন্ত্ৰিত হোৱাৰ কথাই নাছিল; কিন্তু আৰ্য প্ৰভাৱৰ ফলত মধ্যযুগৰ অসমত নাৰীক বিভিন্ন ধৰণেৰে অনুশাসনৰ মাজত ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰা দেখা যায়। *আদি দশম* নামৰ গ্ৰন্থত শশী শৰ্মাই লিখিছে — ভাগৱতৰ ৰচক ব্যাস আৰু আনকি পৰম বৈষ্ণৱৰূপে সন্মানিত মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱো এই ক্ষেত্ৰত বিশেষ ব্যতিক্ৰম নাছিল। ভাগৱতৰ কবিৰ অনুকাৰণতে শংকৰদেৱেও *আদি দশম*ত নাৰীৰ প্ৰতি বিতৃষ্ণাৰ ভাব প্ৰদৰ্শন কৰি কৈছে — একেস্ত্ৰী বনচাৰী আৰু ব্যভিচাৰী^{১৮}।

শিৱনাথ বৰ্মনে উল্লেখ কৰিছে যে — পিতৃতান্ত্ৰিক সমাজত উৎপাদনৰ আহিলাসমূহ ন্যস্ত হয় পুৰুষৰ হাতত। ফলত নাৰীয়ে তেওঁৰ স্বতন্ত্ৰ কৰ্তৃত্ব হেৰুৱাই পেলায় আৰু পুৰুষৰ অধীন হৈ পৰে। অসমীয়া বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ লিখনিত এনে নাৰীশাসক মনোভাব পৰিলক্ষিত হৈছে^{১৯}।

দেখাত 'পুৰুষে তিৰিয়ে হৈবা একমতি' বুলি নাৰী-পুৰুষৰ সম অধিকাৰৰ কথা কোৱায়েন লাগে যদিও বৈষ্ণৱ কবি সাহিত্যিক সকলৰ ৰচনাত শূদ্ৰ, চণ্ডাল আদি অন্য জাতিসমূহৰ লগত একে শাৰীতে নাৰীক স্থান দিয়া দেখা যায়। শংকৰদেৱৰ ৰচনাৰপৰা উদাহৰণ দিয়া হ'ল —

স্ত্ৰী শূদ্ৰগণ অধম যবন/আনো জাতি পাপী নৰে...^{২০} (ভাগৱত)

স্ত্ৰী শূদ্ৰ বৈশ্য/যত পাপ জাতি^{২১} (ভক্তি ৰত্নাকৰ)

সকলো পাপ আৰু অনৰ্থৰ মূল হিচাপে নাৰীক অভিহিত কৰি নাৰী সংগ বৰ্জনৰ বাবে বৈষ্ণৱ কবিয়ে বাৰে বাৰে উপদেশ দিয়া দেখা যায়। উদাহৰণ —

শংকৰদেৱে লিখিছে —

ঘোৰ নাৰী মায়া সব মায়াত কুৎসিত।

মহাসিদ্ধ মুনিৰো কটাক্ষে হৰে চিও।।

দৰশনে কৰে সৰে তপ জপ ভঙ্গ।

হেন জানি ৰমণীৰ জ্ঞানী এৰা সঙ্গ।।^{২২}

হৰমোহনৰ বৰ্ণনা প্ৰসংগত ঠায়ে ঠায়ে তেওঁ কপট যুৱতীবেশ^{২৩} দুস্তা স্ত্ৰী মায়া^{২৪} আদি বাক্যাংশও ব্যৱহাৰ কৰিছে।

গোপাল দ্বিজে ভাগৱতত এইবুলি লিখিছে —

স্ত্ৰী সঙ্গ সমস্ত অনৰ্থ মাত্ৰ হয়।

আক মই তযু আগে কবোহো নিৰ্ণয়।।

... ..

পৰম বৈৰাগী যিটো মহা যোগীচয়।

নৰকৰ দ্বাৰ বুলি স্ত্ৰীক মানয়।।^{২৫}

এনেধৰণৰ নাৰীৰ প্ৰতি অপমান আৰু অবজ্ঞাসূচক মন্তব্য বৈষ্ণৱ কবি সাহিত্যিকসকলৰ ৰচনাৰ পাতে মাজত বহু ঠাইত পোৱা যায়। ইয়াৰ মাজতো ধৰ্ম আচৰন তথা ভক্তি ধৰ্ম গ্ৰহণৰ দ্বাৰা নাৰীৰ বাবেও মুকলি কৰি দিয়াত অসমৰ বৈষ্ণৱ সমাজত নাৰীৰ প্ৰতি দেখুওৱা উদাৰতা পৰিলক্ষিত হয়।

আমাৰ আলোচনাত ধৰ্মীয় প্ৰসংগৰ প্ৰতি আবেগ এৰাই চলি শংকৰদেৱ তথা তেওঁৰ সমসাময়িক বৈষ্ণৱ পণ্ডিতসকলৰ ৰচনাত প্ৰকাশ পোৱা নাৰী সম্পৰ্কীয় দৃষ্টিভংগী আৰু সমসাময়িক সমাজত নাৰীৰ স্থান আৰু মৰ্যাদাৰ বিষয়ে বিশ্লেষণ আগবঢ়োৱা হৈছে। অসমৰ জাতীয়, ধৰ্মীয় তথা সাংস্কৃতিক জীৱনত শংকৰদেৱ ইমান আবেগিকভাৱে সম্পৰ্কযুক্ত যে তেওঁৰ সাহিত্যৰাজিৰ সম্পৰ্কত বহুসময়ত নিৰপেক্ষ আৰু নিৰ্মোহ বিশ্লেষণ দুৰূহ হৈ পৰে। আমাৰ আলোচনাপত্ৰত যথাসম্ভৱ নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভংগীৰে বিশ্লেষণ আগবঢ়াই বিষয়ক ন্যায্যতা দিবলৈ যত্ন কৰা হ'ল। আলোচনাৰ অন্তত এই সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱা গ'ল যে অসমত শংকৰদেৱৰদ্বাৰা প্ৰৱৰ্তিত আৰু প্ৰচাৰিত নৱবৈষ্ণৱ ভক্তিধৰ্মৰ দ্বাৰা নাৰীৰ বাবে খোলা আছিল যদিও সমসাময়িক সমাজত নাৰীক পুৰুষৰ সমানে মৰ্যাদা দিয়া হোৱা নাছিল আৰু তথাকথিত নিম্নজাতি বা অন্ত্যজাতিসমূহৰ সৈতে একে শাৰীতে নাৰীৰ প্ৰসংগ উল্লেখ কৰা হৈছিল। অৱশ্যে সৰ্বভাৰতীয় বৈষ্ণৱ পৰিৱেশৰ সৈতে অসমৰ কিছু পাৰ্থক্য আছিল। অসমীয়া বৈষ্ণৱ সমাজত নাৰীৰ প্ৰতি উৎকট অৱহেলা নাছিল। প্ৰথম অৱস্থাত শংকৰদেৱে নাৰীক শৰণ দিবলৈ কুঠাবোধ কৰিলেও পৰৱৰ্তী সময়ত ছন্দবী আই আৰু চিলাৰায়ৰ পত্নীসকলক শৰণ দিয়া বুলি চৰিতপুথি সূত্ৰে জনা যায়।

প্ৰসংগ টীকা

- ১। কল্যাণী বন্দোপাধ্যায়, ধৰ্ম ও নাৰী, পৃ. ৩১
- ২। প্ৰফুল্ল নাৰায়ণ বৰুৱা (অনু), মনুসংহিতা, পৃ. ২৩৭
- ৩। শিৱনাথ ভট্টাচাৰ্য (সম্পা), দশম (শ্ৰী মদ্ভাগৱত দশম), পৃ. ১১৮৯৩
- ৪। প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য (সম্পা), অসমৰ জনজাতি, পৃ. ১৬৮
- ৫। উল্লিখিত, পৃ. ৬৪
- ৬। উল্লিখিত, পৃ. ৬
- ৭। চেনেহী বেগম (অনু), অসম বুৰঞ্জী মূলঃ চাৰ এডৱাৰ্ড গেইট, পৃ. ২৪
- ৮। উল্লিখিত, পৃ. ২৭
- ৯। চেনেহী বেগম, উল্লিখিত, পৃ. ১২৭
- ১০। গুৰু চাৰিত কথা, পৃ. ২১
- ১১। উল্লিখিত, পৃ. ১৮৪
- ১২। উল্লিখিত, পৃ. ১৮৪
- ১৩। প্ৰফুল্ল নাৰায়ণ বৰুৱা (অনু), পূৰ্বোল্লিখিত পৃ. ২৩৭
- ১৪। সূৰ্য দাস (সম্পা), শ্ৰীমদ্ভাগৱত, পৃ. ১৬৫
- ১৫। কীৰ্ত্তন ঘোষা, পৃ. ১৯৮

১৬। সূৰ্য দাস (সম্পা) পূৰ্বোল্লিখিত, পৃ. ১৯৬

১৭। উল্লিখিত পৃ. ৯৮৮

তেজস্বীক কিছু পাতকে নপাৰে

আত কোন দোষ আছে।

যেন সৰ্বভক্ষ অগ্নি তথাপিতো

তাক কোন জনে বাছে।।

১৮। শশী শৰ্মা, আদি দশম, পৃ. ৫১

১৯। শিৱনাথ বৰ্মন, শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱঃ কৃতি আৰু কৃতিত্ব, পৃ. ৮৯

২০। সূৰ্য দাস (সম্পা.), পূৰ্বোল্লিখিত পৃ. ৬০২

২১। মোহনচন্দ্ৰ মহন্ত (সম্পা.), ভক্তি ৰত্নাকৰ পৃ. ৬৪৭

২২। সূৰ্য দাস (সম্পা.), পূৰ্বোল্লিখিত পৃ. ৬৯৯

২৩। উল্লিখিত পৃ. ০৪

২৪। উল্লিখিত পৃ. ১৭০

২৫। উল্লিখিত পৃ. ২৩৭

সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী :

- ডেকা, সৰকাৰ, আলপনা, *উনবিংশ শতিকাৰ পটভূমিত অসমীয়া নাৰী*, অসম পাব্লিছিং কোম্পানী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০১৬
- দত্তবৰুৱা, জ্যোতিন্দ্ৰ নাৰায়ণ (প্ৰকাশক), *যোগিনীতন্ত্ৰ*, দত্তবৰুৱা পাব্লিছিং কোম্পানী, গুৱাহাটী, তৃতীয় প্ৰকাশ, ২০১০
- নেওগ, মহেশ্বৰ (সম্পা.), *কীৰ্ত্তনঘোষা আৰু নামঘোষা*, লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, পঞ্চম তাঙৰণ, ১৯৬৭
- বৰুৱা, প্ৰফুল্ল নাৰায়ণ (সম্পা.), *মনুসংহিতা*, কৌস্তভ প্ৰকাশন, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০০৩
- বৰ্মণ, শিৱনাথ, *শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱঃ কৃতি আৰু কৃতিত্ব*, পুথিতীৰ্থ প্ৰকাশন, গোলাঘাট, তৃতীয় প্ৰকাশ, ১৯৯৭
- বেগম, চেনেহী (অনু.) *অসম বুৰঞ্জী মূলঃ এডৱাৰ্ড গেইট* লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, দ্বিতীয় প্ৰকাশ ১৯২৬
- ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা.) : *অসমৰ জনজাতি*, লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, তৃতীয় সংস্কৰণ ১৯৯৭
- মহন্ত, মোহনচন্দ্ৰ (সম্পা.), *ভক্তি ৰত্নাকৰ* (ৰাজচৰণ ঠাকুৰ অনুদিত), যোৰহাট ১৮৭১ (আনুমানিক)
- শৰ্মা, শশী, *আদি দশম*, মহাবাহু ছপাশাল, নলবাৰী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯৩
- হাজৰিকা, সূৰ্য (সম্পা.) *শ্ৰীমদ্ভাগৱত (সম্পূৰ্ণ)*, বাণীমন্দিৰ, গুৱাহাটী, তৃতীয় সংস্কৰণ, ২০১৬
- বাংলা :
- বন্দোপাধ্যায়, কল্যাণী, *ধৰ্ম ও নাৰীঃ সেকাল ও একাল*, এলাইড পাবলিশাৰ্ছ, প্ৰথম সংস্কৰণ, ১৯৯৮